

Sambucus nigra L. (bez czarny)

Rodzina Adoxaceae (piżmaczkowate)

Pochodzi z Europy (także Polski), południowo-zachodniej Azji i wschodniej Ameryki Północnej. W rodzaju *Sambucus* znanych jest 20 gatunków, lecz w Polsce popularne są tylko dwa: bez czarny i bez koralowy. Bez czarny występuje w stanie dzikim w Europie, północnej Afryce, na Kaukazie i w Azji Mniejszej. W Polsce jest bardzo pospolity i spotykany na obszarze całego kraju, rośnie w lasach, zaroślach, na nieużytkach i wysypiskach (roślina ruderalna). W górach sięga po regiel górny (do wysokości 1100 m n.p.m).

Krzew lub drzewo (o wysokości do 10 m), o grubych, prostych pędach - gałęzie lekko wygięte, wzniesione. Młode rośliny mają korę zielonawoszarą - z wiekiem staje się szara i spękana, z wyraźnymi i licznymi przetchlinkami. Cechą charakterystyczną jest wypełnienie gałązek białym, gąbczastym, lekkim rdzeniem. Liście są naprzeciwległe nieparzystopierzaste (o długości do 30 cm), złożone z 5-7, eliptycznych listków (10-15 cm). Są one prawie siedzące, ostro piłkowane, bez połysku, z wierzchu ciemnozielone, a od spodu jaśniejsze, lekko owłosione. Po roztarciu nieprzyjemnie pachną. Kwitnie od maja do czerwca. Kwiaty ma pięciopłatkowe, drobne (średnica około 5 mm), białokremowe, zebrane w płaskie, szerokie i okazałe baldachy (średnica 10-20 cm). Mają bardzo charakterystyczny, mdły zapach. Owocem jest mięsisty pestkowiec, który początkowo jest barwy zielonej, potem czerwienieje, aby ostatecznie stać się czarno-fioletowy. Owoce są lśniące i soczyste (średnica 6 do 15 mm), z krwistoczerwonym sokiem i małymi pestkami. Dojrzewają one w zwisających owocostanach od sierpnia (lipca) do października. Nasiona bzu są trujące. Cała roślina ma specyficzny, silny zapach.

Bez czarny lubi stanowiska wilgotne, nasłonecznione, choć znosi nawet silne ocienienie. Ma niewielkie wymagania glebowe, ale najlepiej rośnie na glebach żywnych, próchnicznych, zasobnych w azot, nie lubi przesadzania. Jest to gatunek nieznoszący suchego powietrza, za to doskonale znosi warunki miejskie (jest bardzo wytrzymały na zanieczyszczenia powietrza).

Jest jedną z najstarszych roślin leczniczych. Poszczególne części rośliny zawierają wiele cennych związków - surowcem zielarskim są głównie kwiaty i owoce, a także (rzadko) liście i kora. Owoce zawierają dużo witaminy C, można z nich przyrządzać konfitury, soki i wino. Wszystkie części rośliny zawierają toksyczny składnik zwany sambunigriną, jednak podczas przetwarzania (suszenie, gotowanie itp.) sambunigrina ulega rozkładowi, co pozwala na jej używanie i stosowanie. Wywar z liści stosowany jest do opryskiwania roślin i zwalczania kretów, norników, rolnic, bielinków i mczyc. Ma również zastosowanie jako roślina ozdobna i jest stosowany do rekultywacji terenów przemysłowych. Dobrze się prezentuje w parkach pod drzewami, w nasadzeniach krajobrazowych, na pasach śródpolnych, przy zabudowaniach wiejskich. Rozmnaża się go przez wysiew nasion jesienią lub po stratyfikacji, przez sadzonki zielne i zdrewniałe.